

MADEN KULLANIM HAKLARININ GÜVENLİĞİ: SÜRE TAHDİTLERİ *

James OTTO**

Çeviren: Mehmet Zelkifli YILDIRIM***

ÖZET

Muhtelif ülkeler günümüzde lisanslamalara veya sözleşmelere dayalı yaklaşımlar yoluyla maden arama hakkını veya maden haklarını temin edecek maden kanunlarını veya düzenlemelerini geliştirmekle meşguldürler. Bu çabalardaki bütünüleyici unsuru, maden arama ve işletme faaliyeti için temin edilen en uygun kullanım süresini belirleme işi oluşturmaktadır. Eski maden kanunlarının pek çoğu, küçük projeler için elverişli olmakla beraber, birçok büyük maden projeleri bakımından gerçeklerle bağdaşmayan görece kısa arama ve işletme süreleri öngörmektedir. Bu çalışmada yazar; büyük maden projelerindeki arama ve işletme sürelerinin on yıldan fazla bir süre istediğini; kısa arama ve işletme sürelerine yer veren maden kanunları ve politikalarının, büyük çaptaki madencilik yatırımlarını yıldırmaya yatkın olduğunu, düzenleyici idari makamların üzerine gereksiz bir yük yüklediğini ve projenin yerine getirilmesine engel olabileceğini iddia etmektedir. Arama ve işletme süreleri, arama faaliyetinin başlangıcından ticari üretimin başlamasına kadar devam eden süreçte geçen sürenin uzunluğu tasvir edilmek suretiyle, dünya çapındaki 50'yi aşkın maden ocağı dikkate alınarak ortaya konulmuştur.

---

* Bastida, Walde and Warden-Fernandez (eds.): *International and Comparative Mineral Law and Policy içinde*, s. 353-374 ©2005, Kluwer Law International. Hollanda'da basılmıştır.

** Bu makalenin yazarı olan James Otto, mühendis kökenli olmakla beraber, Denver Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora çalışmasını 1982 yılında tamamlamış, Denver Üniversitesi Hukuk fakültesi, Lisansüstü Eğitim ve Araştırma bölümü, Tabii Kaynaklar ve Çevre Hukuku İleri Diploma Programları bölümünde Yönetici Profesör olarak çalışmıştır. Maden hukuku alanında uluslararası düzeyde pek çok yayını bulunan yazar, halen avukat ve ekonomist unvanlarıyla, serbest meslek mensubu olarak, özellikle maden hukuku, tabii kaynaklar ve çevre politikaları konularında, mevzuat, vergilendirme ve yatırım danışmanlığı gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Kaynak: <http://www.ottomininglaw.com/CV.html>

*** Danıştay 8. Dairesi Tetkik Hâkimi

I. DÜZENLEYİCİLİKTEKİ İKİLEM

Her ülke, maden haklarının tahsisi konusunda kendi tutumuna sahiptir. Pek çok hükümet, maden arama, değerlendirme ve işletme faaliyetlerinin sonraya bırakılmadan bir an önce gerçekleşmesi doğrultusunda tutum geliştirmenin menfaatine olduğunu görmektedir. Kusursuz bir pazarda, arama zamanı ve yeri ile keşiflerin ticari faaliyet alanına sokulma zamanı hakkındaki kararları konusunda hükümetin şirketlere müdahalesi en az düzeyde söz konusu olacaktır. Nihai yatırım kararları genellikle pazarın hâkimiyeti altında olmakla beraber, hükümetler sık sık yatırım hadiselerinin zamanlamasını etkileyecek şekilde müdahil olabilmektedir.¹ Yalın bir şekilde ifade edersek, hükümetler çoğu kez “ya yaparsın ya da kaybedersin” şeklindeki politikalar yoluyla uygulamaya yön vermektedir.²

Arama ve işletme faaliyetlerinin gerçekleşme nispeti, kanunlar, düzenlemeler, sözleşmeler ve idari işlemler yoluyla uygulanan hükümet politikaları tarafından kısmen kontrol edilmektedir. İşletme faaliyetlerini daha hızlı hale getirmek amacıyla öngörülen tedbirlerin, şayet çok külfetli iseler, gerçekte işletmeyi geciktirebileceği hususu, politika belirleyici idari makamların karşı karşıya bulunduğu bir ikilemdir. Zira, politika belirleyicilerin şirketlerin işletme faaliyetlerini belli bir müddete bağlayan öngörülerini, her zaman yerinde olmayabilir. Şirketler, hükümetler tarafından gerçekçi olmayan müddet icaplarına mecburi bir şekilde maruz bırakıldıklarında, düşünölen yere yatırım yapmayı bırakıp başka yerlerdeki yatırım fırsatlarına yönelebilirler ya da tahsise konu kaynağın hak ettiği en uygun değerlendirme düzeyine çıkamayan acul yollara sürüklenebilirler.³

---

¹ Bu müdahale, özellikle madenlerin devletin mülkiyetinde olduğu hukuk sistemlerinde daha çok görülür. Diğer hukuk sistemlerinde ise bu durum, daha çok özel kişi maden sahibi ile maden arama veya işletme faaliyeti işiyle uğraşan şirket arasında kurulacak olan bir sözleşme ilişkisi yoluyla söz konusu olabilir. Bu ikinci durumla ilgili tartışma için *bkz.* Harries, 1994.

² Arama ve aramayı geliştirme faaliyetleri bakımından bütün hukuk sistemlerinde süre öngörölmüş değildir. Arama ve aramayı geliştirme faaliyetlerini sürelerle düzenlemek suretiyle doğrudan müdahil olmayı tercih etmeyen ölkelerin başını, Birleşik Devletler, Güney Afrika (reform sonrası), Peru ve Bolivya gibi önemli örnekler çekmektedir. Konunun daha kapsamlı işlenişi için *Bkz.* Otto ve Cordes.

³ Tanımlanmış faaliyetler bakımından kısıtlı süreler öngörölmesine yol açan “ya yaparsın ya

II. TİPİK MADENCİLİK PROJELERİNDE GEBELİK MÜDDETİ

A. Gebelik Müddeti

Bu çalışmanın amaçları bakımından “gebelik müddeti”, rezervin keşfi anından itibaren ticari üretimin başlaması anına kadar geçecek olan süreyi ifade etmektedir.

Eskiden gebelik müddeti haklı olarak kısaydı. Zira madencilik genellikle basit bir planlama, tasdik, ruhsat, finans ve pazarlama gerektirecek derecede küçük çaplı faaliyetlerden oluşuyordu ve arama işlemleri adeta maden cevher varlıklarının üzerini açmakla sınırlı bulunuyordu. Gebelik müddetinin eskiden ne kadar kısa olduğu hususu, madencilik tarihçiliğinin ortaya koyması gereken bir konu olduğu için, bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır.⁴ Bununla birlikte, 2 nci dünya savaşı öncesine kadar pek çok maden işinde üretim safhasına kadar devam eden gebelik müddetinin 10 yıldan az olduğunu söylemek haksızlık olmayacaktır.

Bugün için, orta ve büyük çaplı madencilik faaliyetleri bakımından gebelik müddeti kayda değer bir şekilde daha uzundur. Ulus aşırı madencilik şirketlerinin, arama çabalarını artık ekseriyetle altın haricindeki daha düşük gruplarda kalan birbirinden büyük çeşitli maden rezervlerine de yoğunlaştırmaları ve aramalarında gizli veya açık durumlardaki maden cevherlerini belirleme veya tanıma kapasitesine sahip arama araçlarıyla (jeolojik araştırmalar, tektonik ve yapısal yorumlama, havadan ve karadan yapılan jeofizik çalışmaları, akıntı tortusu ve toprak örnekleme, jeokimya, sondaj, jeolojik modelleme, vs) donatılmış karmaşık sistemleri kullanmaları, belli bir ilerlemeyi beraberinde getirmiştir.

Bir maden cevheri tanımlandıktan sonra, rezerv potansiyelini gösteren yeterli bilgi derlenecek, işletme muvafakatnamesi temin edilecek, ön fizibilite

---

da kaybedersin” kuralına zıt olarak, pek çok hukuk sitemi, özellikle ekonomileri sanayileşmiş olanlar, bazısının elde edilmesi birkaç yılı bulan bir ruhsat çeşitliliği uygulayabilmektedir.

⁴ 1800’lerin ortalarından 1980’li yıllara kadar açılan 200 civarındaki demir ve bakır madeni ocağı için öngörülen gebelik müddetleri hakkında ek bilgi için, *bkz.* Trocki, 1990. Sillitoe, 1995’te Asya-Pasifik bölgesinde keşfedilen rezervlere ilişkin öngörülen arama müddetleri hakkında bir çalışma yayımladı. O çalışmada varılan sonuçlar ile bu çalışmamızda Tablo 1’de verilen süreler, hemen hemen örtüşmektedir.

ve güvenilir fizibilite ile mühendislik etütleri hazırlanacak, çeşitli idari makamlardan izinler alınacak, mali kaynak ayarlanacak, müşteriler sıralanacak, ilgili menfaat gruplarıyla görüşmeler yapılacak, çevresel etki değerlendirmesi hazırlanacak ve en son maden ocağı inşa edilecektir.

Büyük ana metal madencilik faaliyetleri bakımından, arama işleminin başlangıcından ticari üretimim başlaması anına kadar 10 yıldan az bir gebelik müddetine rastlamak, zaman içinde neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

B. “Tipik” Maden Projesi Halkaları

Büyük ana metal projelerindeki arama ve işletme halkalarının tipik dizilimi Figür 1’de verilmiştir. İdeal olarak kabul edilen dizilim; arama ve işletme faaliyetlerinin, başlangıcından itibaren daha belirgin ardışık konumlar boyunca ilerleyerek, 13 yıllık bir süreye uzanacağı varsayımı üzerine kuruludur. Gerçekte ise, madencilik örneklerinin birçoğu, idealize edilen bu halden önemli bir şekilde sapabilmektedir. Önceden var olan kimi bilgilerin (mesela rezerv keşfedilmiştir ve yıllardır bilinmektedir) gebelik müddetinin kısa tutulmasını mümkün kıldığı pek çok halde, bir araya gelen bazı faktörler (çetin coğrafi şartlar, siyasi gelişmeler, ruhsatlama, mali sıkıntı, metalürjik sorunlar), gebelik müddetini numunede gösterilenin ötesinde uzatacaktır.

C. Maden Gebelik Müddetlerinin Cetvellendirilmesi

Geniş çaplı maden gebelik müddetleri için tipik bir ortalama belirlemeye dönük çalışmada bir yazar, 20 ülkeden 50’yi aşkın maden yönünden geçmişteki arama ve işletme profillerini özetleyen bir derleme yapmıştır (bkz. Tablo 1).⁵ Bu çalışmada verilerin üç farklı kaynaktan geldiği görülmektedir: Maden şirketleriyle kurulan kişisel irtibatlar,⁶ kitaplardan çıkarılan geçmişteki vaka bilgileri ve 1991 yılından bu yana Maden Magazin Dergisinde yayımlanan makalelerin taranması.⁷

---

⁵ Tablo 1’de sıralanan her bir örneğe ait arama ve aramayı geliştirme dönemlerinin geçmişi ile gebelik müddetleri belirlenirken kabul edilen öngörüler hakkında daha fazla bilgi için *bkz.* Otto 1995.

⁶ BHP, CRA, TECK, MIM ve Anglovaal.

⁷ Buradaki derlemede illa istatistiksel olarak temsil edici bir örnek set oluşturmak amaçlanmış değildir. Belli bir kaynaktan elde edilen bilginin, aramanın başladığı yaklaşık tarihi belirt-

Figür 1. Büyük ölçekli maden ocakları bakımından arama ve inkişaf ortalaması

Süre (Yıllar)	Madencilik Safhası	Saha Büyüklüğü (Azami)
0 1	1. Fikir <ul style="list-style-type: none"> Literatür Araştırması Uygun alanların seçimi Başlangıç alan çalışması	1.000.000 km ²
2 3 4	2. Keşif <ul style="list-style-type: none"> Zemine ilişkin jeolojik, jeokimyasal ve jeofizik etütler	100,000
5 6 7 8	3. Hedef değerlendirme ve Buluculuk <ul style="list-style-type: none"> Yüzey incelemeleri Ahali ile görüşmeleri başlatma 3B Yüzey altı Modellemesi Fizibilite çalışması/çalışmaları	<10,000 <1,000
9 11 11	4. İnkişaf (Aramayı Geliştirme) <ul style="list-style-type: none"> Ruhsat (Gelişmiş ülkelerde 7-10 yıla kadar) İnkişaf ve tesisleşme Halkla ilişkiler/Katılım planı	
13	5. Üretim ve Islah (Geri kazandırma) <ul style="list-style-type: none"> 10 ve 30 yıl veya daha fazla	

Kaynak: Eggert, 1987, s. 11'den alınan veriler Otto tarafından uyarlandı.

52 maden örneğine bakılarak gebelik müddetinin bir ortalamasını belirlemeye yönelik bir teşebbüse şimdiye kadar hiç rastlanmamıştır. Tipik gebelik müddeti, bir maden çeşidinden diğerine epeyce farklılık gösterebileceğinden, böylesi bir çaba yanıltıcı bir örnek de oluşturabilir (mesela, alüvyonlu altın madeni işletmeciliği, karmaşık som sülfür maden işletmeciliğine oranla daha

mesi ve ayrıca ticari üretimin başladığı fiili ya da tahmini tarihi (veya üretime geçilmeyen bir durumda buna ilişkin karar tarihini) vermesi gerektiği dışında, veri kaynaklarından seçilen ocaklar bakımından bir eleme ölçüsü uygulanmamıştır. Sunulan bilginin kesinliği, alıntı yapılan kaynağın sıhhatine bağlı olup, bazı vakalarda tam olarak doğru olmayabilir veya yorumdan yoruma değişkenlik gösterebilir. Mesela; 150 yıldan bu yana rezerv alanında madencilik yapılmakta olduğu bir vakada, rezervin ne zaman tanımlanmış olabileceğini veya arama sürecinin ne zaman başlamış olabileceğini söylemek güç olacaktır.

kısa gebelik müddetlerine yatkındır). Ayrıca, böylesi bir ortalama, cevherin jeolojik elverişliliği arama faaliyeti için gerekli görülen düzeyin farklı hukuki yetki alanlarına göre çeşitlenebilirliği dolayısıyla da yanıltıcı bir örnek oluşturabilir. Mesela, bir ana metal cevherini keşfetme işinin, Kanada'ya oranla Avustralya'da dört kat daha uzun sürdüğü tahmin edilmektedir.⁸ Burada tablo ile güdülen amaç, muhtelif madenlerin görece bir şekilde uzun gebelik müddetleri istediğini yalın bir şekilde göstermekten ibarettir.

Tablo 1. Madenler İçin Rapor Edilmiş Gebelik Müddetleri

Maden Ocağı Adı	Ülke	Maden Çeşidi	Kapasite (M ton ham cevher/yıl aksi belirtilmedikçe)	Yaklaşık Yıl adedi (aramadan üretime kadar)
Argyle ¹	Avustralya	Elmas	29M metric carats	14
Beenup ²	Avustralya	Titanyum	Unavailable	11
Boddington ¹	Avustralya	Altın	250,000oz/y	11
Cadjebut ²	Avustralya	Çinko, Kurşun	0.5	13
Cannington ²	Avustralya	Kurşun, Çinko, Gümüş	Unavailable	7+
Groote Eylandt ²	Avustralya	Manganez	3-3.5	5+
Honeymoon Well ¹	Avustralya	Nickel	Üretim devam etmiyor	26+
Kanowna-Belle ³	Avustralya	Altın	3	11
Mount Isa ⁴	Avustralya	Bakır, Kurşun, Çinko, Gümüş	11	9
Mt Whaleback ¹	Avustralya	Demir cevheri	7.4	13

⁸ İklim şartları nedeniyle yüzey jeolojisinin derinden yıpranmış oluşu ve ana metal rezervlerinin oldukça kısıtlı oluşu dolayısıyla, Avustralya'nın pek çok yerinde arama faaliyetinde bulunmanın çok zor olduğuna bakılarak, bu husus ileri sürülebilir. *Bkz.* Eggert, 1987, s. 69. Öte yandan bazı araştırmacılar, Avustralya'da, ekonomik bulunan bir ana metalin tanımlanması ve çizimlenmesi işinin, Kanada'ya nazaran iki kat uzun süreceğini belirtmişlerdir. *Bkz.* Mackenzie ve Woodall, 1987, s. 33.

Maden Ocağı Adı	lke	Maden eşidi	Kapasite (M ton ham cevher/yıl aksi belirtilmedikçe)	Yaklaşık Yıl adedi (ara- madan üretime kadar)
Olympic Dam ¹	Avustralya	Uranyum, Bakır, Altın, Gümüş	1.5	16
Yandicoogina ²	Avustralya	Demir cevheri	10-14	33
Selbi-Phikwe ⁵	Botswana	Bakır, Nickel, Kobalt	3	15
Carajas ⁶	Brazilya	Demir cevheri	35	18
Afton ^{10, 11}	Kanada	Altın, Bakır, Gümüş	3.3	29
David Bell ¹⁰	Kanada	Altın	0.5	6
Bullmoose ¹⁰	Kanada	Kömür	2.6 (bitti)	8
Louvicourt ¹⁰	Kanada	Bakır, inko, Altın	1.5	6
Seabee ¹⁸	Kanada	Altın	440t/d	42
Golden Bear ¹⁹	Kanada	Altın	50,000-70,000oz/y	lis
Cia Minera Zal- divar ²⁰	Şili	Bakır	14	17
La Escondida ^{21,22}	Şili	Bakır	35,000t/d	8
Refugio ²²	Şili	Altın	30,000t/d	10
Cerro Matoso ¹⁴	Kolombiya	Nikel	1	23
Omai ²³	Guyana	Altın	255,000oz/y	9
Rampura Agucha ²⁴	Hindistan	inko, Kurşun	1	14
Ertsberg ¹⁵	Endonezya	Bakır, Altın	5+	13
Kelian ¹	Endonezya	Altın, Gümüş	14.5t Au/y	17
Soroako ¹⁶ (PT Inco)	Endonezya	Nickel	45 million lbs/yr Ni matte	10

Maden Ocağı Adı	Ülke	Maden Çeşidi	Kapasite (M ton ham cevher/yıl aksi belirtilmedikçe)	Yaklaşık Yıl adedi (ara- madan üretime kadar)
ChadorMalu ²⁵	İran	Demir Cevheri	5.1 (concentrates)	28
Sar Cheshmeh ²⁶	İran	Bakır	14	15
Tara ²⁷	İrlanda	Çinko, Kurşun	2.6	8
Kedia ⁷	Moritanya	Demir cevheri	<12	28
Bismark ²⁸	Meksika	Çinko, Kurşun	2,400t/d	14
Real de Angeles ²⁹	Meksika	Gümüş, Kurşun, Çinko	22,000t/d	12
Hajar ³⁰	Fas	Çinko, Kurşun, Bakır	2,000t/d	9
Rössing ³¹	Namibya	Uranyum	5,000t/y oxide	48
Panguna ^{8,13,32,33,34}	P. Yeni Gine	Bakır, Altın, Gümüş	100,000t/d	13
OK Tedi ^{9,33,35}	P. Yeni Gine	Bakır	90,000t/d	16
Porgera ^{1,33,35}	P. Yeni Gine	Altın	10,000t/d	26
Cuajone ¹⁷	Peru	Bakır, Gümüş, Molib- den	58,000st/day	40
Co-0 ³⁷	Filipinler	Altın	.21	10
Hijo ³⁷	Filipinler	Altın	.12	.6
Tambis ³⁷	Filipinler	Altın, Gümüş	Unknown	77
Forzando ³⁸	Güney Afrika	Kömür	1	16
Nkomati ³⁶	Güney Afrika	Nickel	3	12
Prieska ³⁸	Güney Afrika	Bakır	3	4
Target ³⁸	Güney Afrika	Altın	2	11

Maden Ocağı Adı	lke	Maden eşidi	Kapasite (M ton ham cevher/yıl aksi belirtilmedikçe)	Yaklaşık Yıl adedi (ara- madan üretime kadar)
Barrick Goldstrike ³⁹	ABD	Altın	15,000t/d	28
Castle Mountain ⁴⁰	ABD	Altın	2	9
Quartz Hill ¹²	ABD	Molibden	not applicable	11
San Manuel Kalamazoo ⁴¹	ABD	Bakır	60,000t/d	>25

Not: Tabloda yer alan bilgiler, madencilikle ilgili dergilerden, geçmiş vakalar hakkındaki kitaplardan ve madencilik şirketleri ile kurulan bağlantılardan elde edilmiştir. Tablo incelenecek olursa, bazı rezervler bakımından yer verilen bilgilerin birbiriyle eliştii açıkça görülecektir. Bu çelişki, arama faaliyetinin başladığı nokta olarak alınabilecek zamanın farklı farklı gösterilmesinden kaynaklanmaktadır. Şayet okuyucu listede yer alan rezerv örnekleri hakkında daha tam ve daha doğru bir bilgiye ihtiyaç duyacak olursa, kendisine alıntı yaptığımız kaynaktan başlayarak daha ileri bir araştırma yapması gerektiğini öneririz.

Kaynaklar

1. Genel Müdür ile kişisel irtibat, CRA Exploration Pty. Limited, Box Hill, 10 March 1995.
2. Hukuk Müşaviri ile kişisel irtibat, Legal Dept., BHP Minerals, Melbourne, 21 February 1995.
3. Kennedy, A., ‘Kanowna Belle’ 169-6 Mining Magazine 307-310, December 1993.
4. Chadwick, J., ‘Mount Isa Mining’ 167-1 Mining Magazine 10-11, July 1992.
5. Bomsel, O., *Mining and Metallurgy Investment in the Third World* (OECD, 1990), pp. 117-137.

6. *Aynı yer. s. 53-68.*
7. *Aynı yer. s. 71-73.*
8. *Aynı yer. s. 152.*
9. *Aynı yer. s. 159-172.*
10. Teck Exploration Ltd. Başkan Yardımcısı ve Genel Müdürü ile yaptığım kişisel iletişim, Singapur, Şubat 1995 (not: tarihler reflect only exploration efforts by TECK şirketinin Afton Ocağı dışındaki arama faaliyetlerini yansıtmaktadır).
11. Hollister, R.F., Case Histories of Mineral Discoveries, Vol. 3 (Society for Mining, Metallurgy and Expl. Inc., Littleton, Colorado, 1991), pp. 63-65.
12. *Aynı yer. s. 173-174.*
13. *Aynı yer. s. 173-174.*
14. Mikesell, R., Foreign Investment in Mining Projects (Olgeschlager, Gunn and Hain, Cambridge MA, 1983), pp. 197-215.
15. *Aynı yer. s. 131-147.*
16. *Aynı yer. s. 149-169.*
17. *Aynı yer. s. 77-129.*
18. Schiller, E. A., ‘Seabee Gold Project’, 165-3 Mining Magazine, 121 -123, September 1991.
19. Scott, D., ‘Golden Bear’, 172-1 Mining Magazine 8-14, January 1995.
20. Chadwick, John, ‘Zaldivar’, Mining Magazine, Vol. 171 No. 5, November 1994, pp. 271-277.
21. Cline, W., *et al.*, ‘The Challenge of La Escondida’, 165-5 Mining Magazine 294-302, November 1991.
22. Brown, A. and Rayment, B., ‘Refugio Gold Project, Chile’, 165-5 Mining Magazine 306-312, November 1991.

23. Anon., ‘1993 Start-up for Omai, Guyana Gold Project?’ 165-3 Mining Magazine 118, September 1991, p.118.
24. HZL Staff, ‘Rampura-Agucha Mine’,167-6 Mining Magazine 372-375, December 1992.
25. Habibian, M., ‘ChadorMalu Iron Ore Project’, 167-2 Mining Magazine 89, August 1992.
26. Ellis, R., ‘Sar Cheshmeh’, 165-4 Mining Magazine 192-196, October 1991.
27. ‘TaraMine’, 171-1 Mining Magazine 14-15, July 1994.
28. ‘Mineral Bismark’ based on the paper ‘Bismark: Mexico’s Newest Major Zinc Mine’ by Hapstonstall, J.C., Mining Magazine, 171-4, Vol. 171, 195-201, October 1994.
29. Chadwick, J., ‘Real de Angeles - a new future’ 169-4 Mining Magazine 186-189,October 1993.
30. Anon., ‘Guemassa demonstrates Moroccan enterprise’ 169-2 Mining Magazine 76-81, August 1993.
31. Moody, R., The Gulliver File (Minewatch, London 1992), p. 654.
32. Mikesell, R., Foreign Investment in Copper Mining (John Hopkins University Press, Baltimore 1975), pp. 78-90.
33. Land, B, Conditions for Minerals Investment in Papua New Guinea (Mining Journal Books, London 1995).
34. Howard, M., Mining Politics and Development in the South Pacific (Westview Press, Boulder, 1991), pp. 53-54.
35. Pintz, S., Ok Tedi Evolution of a Third World Mining Project (Mining Journal Books, London, 1984).
36. Clifford, D., ‘PNG’s golden glow and the significance of Porgera’ 168-3 Mining Magazine 113-119, March 1993.
37. Anon., ‘The Philippines - Investment Opportunities for International Mining Companies’, Mining Journal for the United Nations Development

Programme, pp. 51 -54, January 1992.

38. Ocaklardan sorumlu Genel Müdür ile kişisel irtibat, Anglovaal Limited, Marshalltown, 27 January 1995.
39. ‘Barrick Goldstrike Mine’, 167-4 Mining Magazine 247-251, October 1992.
40. Jansons, U., ‘Finding Gold is Just the Beginning’, Minerals Today, December 1992, pp. 6-11.
41. Chadwick, J., ‘Magma’s lower K proceeds at last’, 171-4 Mining Magazine 186-192, October 1994.

Tablo 2. 52 Madene Ait Gebelik Müddetleri Derlemesi

Yıllar İtibariyle Gebelik Müddetleri	Proje Sayısı
5 veya daha az	2
6-10	14
11-15	17
16-20	6
>20	13

Tablo 2, Tablo 1’de yer alan maden profillerine ait gebelik müddetlerinin bir derlemesinden oluşmaktadır. Bu tablo, büyük ölçekli madenler bakımından beş yıl ve daha aşağı gebelik müddeti ortalamasının nadir görüldüğüne ve on yılı aşkın gebelik müddeti ortalamalarının ise yaygın olduğuna işaret etmektedir.

III. GEBELİK MÜDDETI İLE MADEN KULLANIM HAKKININ GÜVENLİĞİ VE DÜZENLEME

Arama ve işletme için bir maden şirketine verilen sürenin uzunluğu, o şirkete ait maden kullanım hakkının güvenliği üzerine etkilidir. En geniş anlamında “maden kullanım hakkının güvenliği” (*security of tenure*) ibaresi, madencilik endüstrisine uygun düşen kullanımı itibariyle, temin edilen hakkın, teselsül eden madencilik halkalarının faklı aşamaları boyunca geçerliliğini sürdürmesini ifade etmektedir.

Bu dizilimde -arama safhası, arama geliştirme/kurulum (*development*) safhası ve işletme (*mining*) safhası şeklinde- yer alan süreler, kural koyma anındaki ikilem bakımından özgül bir önem taşımaktadır. Pek çok hukuki yetki alanında tek tek aşamalar için öngörülen süre limitleri, ya maden mevzuatıyla ya da “beşikten mezara kadar” (maden varlığı süresince) kurulan bir madencilik sözleşmesi yoluyla belirlenmektedir.⁹

A. Arama Safhası Süresince Hakların Güvenliği

Arama safhası süresince hakların güvenliğine ilişkin temel soru şudur: özgül arama hakları verildikten sonra, bu haklar nasıl sona erecek veya erdirilecektir?

Kendisine bu türden haklar verilen şirketler, tahsis edilen sahada ticari anlamda ilgi çekici maden cevherlerinin yer alıp almadığını belirlemeye yetecek bir süre boyunca, bu hakların güvence altında olmasını isteyecektir. Hükümetlerin yaklaşımında ise şu husus öne çıkmaktadır: müstakil arama hakları verildiyse, şirket verili süre içinde sahadaki aramayı gerçekleştirmeli, aksi takdirde, saha mümkün olan en kısa zamanda muhtemel başka arayıcılara açık hale getirilmelidir. Hükümetler, arama hakları kendiliğinden sukut etmeden önce, aramaya tahsis edilmiş sürenin, verilebilecek en uzun zaman aralığı olup olmadığını kontrol etmek üzere, çeşitli metotlara sahiptir. Bazı dolaylı metotlara aşağıda 4 ncü bölümde kısaca değinilecektir.

B. Aramadan Madenciliğe Geçiş Süresince Hakların Güvenliği

Pek çok hukuki yetki alanında, bir maden cevheri keşfedildikten sonra, rezervi işletmeye almaya ve madeni çıkarmaya yönelik daha ileri hakları elde etmek üzere bir başvuru yapılmaktadır. Hükümetler, keşfedilmiş maden cevherlerinin tez elden üretime alınmasını garantiye almadaki yüksek önceliği herhalde gözden kaçırmayacaktır. Buna karşılık şirketler ise, yalnızca projenin yeterince karlı olacağı hususu tahmin edildikten sonra, bir sahayı üretime almak isteyeceklerdir. Böylece bir şirket, bir takım değerlendirmelere (ön fizibi-

---

⁹ “Beşikten mezara kadar” süren sözleşmeler, buluculuktan ocağın kapanışına kadar, maden safhalarının dizilimindeki tüm halkaları içerir. Örnek olarak *bkz.* “Endonezya Hükümeti ile X Arasında İş Sözleşmesi”, 8-3 Raw Materials Report (1992), s. 22.

lite ve fizibilite çalışmaları, yığın örnekleme ve metalürjik deneme, mühendislik ve çevre çalışmaları, gruplarla müşavere, pazarlama ve satış etütleri, mali ayarlamalar, vs.) girişmek ve ocağı inşa etmek için zamana ihtiyaç duyacaktır. Bazı vakalarda, özellikle de rezervin destekleyici altyapının bulunmadığı uzak bir bölgede yer aldığı hallerde, bu çalışmalar, oldukça ayrıntılı, kapsamlı ve zaman alıcı olabilir. Başka bazı vakalarda ise, pazarlama, ruhsatlama veya siyasete ilişkin şartlar, yakın vadede işletmeye engel teşkil edebilir. Rezervin keşfinden maden haklarının elde edilmesine kadar devam eden geçiş süreci, şirketler için büyük bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Maden şirketi yatırım kararı kriterlerinin 1992'deki bir sıralamasında, arama faaliyeti ile madencilik faaliyeti arasındaki maden hakkı kullanım süresi, liste başına doğru tırmanış içinde görülmektedir (bkz. Tablo 3). Bu noktada; hükümetler için, bağlanacaksa idari muvafakatlerin nasıl zamana bağlanacağı ve konulacaksa aramadan madencilığe geçiş aşamasında zaman limitlerinin ne şekilde konulacağı ikilemi ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3. Madencilik şirketi yatırım kararı faktörlerinin arama ve madencilik aşamalarındaki sıralaması

Sıralanma*		
Arama Evresi	Madencilik Evresi	Dayanılan Karar Kriterleri
1	na	Hedef madenlere dönük jeolojik potansiyel
2	1	Maden kullanım haklarının güvenliği
3	2	Maden terk şartları bakımından karlılık
na	3	Karlılık oranları
4	9	Maden politikalarındaki tutarlılık ve istikrar
5	7	Şirketin idari kontrolünü elde bulundurması
6	11	Maden sahipliği
7	6	Yabancı para düzenlemelerinin gerçekçiliği
8	4	Arama/madencilik sürelerinin sabitliği
9	5	Vergi yükümlülüğünün önceden belirlenebilirliği
10	8	Çevre yükümlülüklerinin önceden belirlenebilirliği

* Kararlara ilişkin 60 kriter arasından seçilen; na = uygulanamaz (not applicable)

Kaynak: Otto, 1996. **Not:** Dayanak olarak, Birleşmiş Milletlerin 39 uluslararası madencilik şirketi hakkındaki incelemeleri alınmıştır; *bkz.* Otto, 1992 a ve b.

C. Madencilik Süresince Hakların Güvenliği

Maden hakları verildikten sonra bu haklar idari işlem yoluyla nasıl kaybedilebilir veya sürenin dolması yoluyla ne şekilde tükenebilir? Madencilik faaliyetlerinin projeleri doğrultusundaki devamlılığında ve üretimin durduğu halde ocaktaki üretimin yeniden başlaması için potansiyeli maksimize edecek adımların atılmasında hükümetlerin menfaatleri bulunmaktadır. Buna karşılık şirketlerin, yalnızca madencilik faaliyetleri karlı kalabildiği sürece, madencilik devamlılığında bir menfaatleri bulunmaktadır. Bu noktada, belki de şu soru, bir hükümet için en zor politika sorusu olmaktadır: fiyatların düşmesi nedeniyle üretimin durması halinde maden hakları sona erdirilmeli midir?

Bu çalışmada yer alan veri ve örnekler, madencilik sürecinin ilk iki aşaması olan arama ve işletme aşamaları ile sınırlıdır.¹⁰

D. Kural Koymadaki İkilemin İfadeye Bağlanmasındaki Güçlükler

Hükümetlerin tümü, arama ve işletme faaliyetleri üzerine süre limiti koymuş değillerdir. Ancak, pek çok ülke, müstakil haklar verildikten sonra, şirketlerin doğal kaynağı arama ve işletme konusunda gereken çabuklukta harekete geçmemeleri halinde, bunun maden sektörünün büyümesini yavaşlatacağı noktasında endişelidir.¹¹ Bu nedenle, pek çok hukuki yetki alanında süre limitleri konulmuştur. Ancak, çoğu eski ve bazı yeni mevzuatlar kapsamında arama ve işletme için öngörülen zaman periyotları, birçok orta ve büyük ölçekli ana metal projeleri yönünden ihtiyaç duyulan gebelik müddetinin karşılanması için gereken süreden daha kısa kalmaktadır. Mesela, bazı ülkeler geçerliliği iki yıl

---

¹⁰ İşletme safhası süresince maden kullanım haklarının güvenliği hakkında bilgi için *bkz.* şu vaka çalışmaları: Bomsel, 1990, Mikesell, 1975, Mikesell, 1983, Pintz, 1984, ve Smith ve Wells, 1975.

¹¹ Bu, madenlere özel olarak sahip olunabilen ve böylece arama ve aramayı geliştirme faaliyetlerinin sözleşme hükümleriyle düzenlenebildiği ülkelerde, maden sahipleri tarafından da hissedilen bir endişedir. Bu türden sözleşmeler hakkında izahat için, *bkz.* Harries, 1994 ve 2003.

ile sınırlı olan arama/keşif lisansları vermekte, talebe bağlı olarak bir veya iki yıllık ek bir müddet imkânını ayrıca tanımaktadır. Tablo 1’de yer alan vakalara bakılacak olursa, çoğu büyük ölçekli arama projesi bakımından, bu sürelerin gerçekçi olmadığı kolayca görülebilir.

Hükümetlerin kendilerini gecikmeyi önlemek zorunda hissetmeleri nedeniyle, şirketlere getirilen pratik zaman icaplarını dengelemeye çalışan politika belirleyiciler, müddet konusunu etkileyen doğal bir takım sorunlar ile yüz yüze gelmektedirler. Bunların arasında, ölçek, hedeflenen rezervin cinsi ve yerel şartlar olmak üzere, her biri başlı başına zorlu olan üç sorun bulunmaktadır.

Hukuki yetki alanlarının çoğunda, hem küçük ve hem de büyük ölçekli arama ve madencilik projeleri mevcuttur. Küçük girişimler söz konusu iken bir ila dört yıl arasında kalan kısa bir müddet, arama için muhtemelen yeterli gelecektir. Ancak, tablo 1’de verilen örneklerde de görülebileceği gibi, uzatmalı aramalara dönük büyük ölçekli proje müddetleri, on yılı aşabilmektedir. Bu nedenle, süre limitleri koymak isteyen politika belirleyiciler, konulacak zaman limitlerini belirleme konusunda güçlük içindedirler. Çok kısa bir müddet, büyük arama projelerinin aksamasına veya engellenmesine yol açabilirken; çok uzun bir müddet, daha küçük arama girişimlerinin verimli bir şekilde tamamlanma garantisini etkisiz kılabilir.

Kimi türler itibariyle maden ve rezervleri araştırma, diğerlerine göre nispeten daha kolaydır. Mesela; kum, çakıl ve altın veya kalay gibi alüvyonlu metalleri arama işi, gizli bakır porfirlerini arama işine nazaran, daha kısa bir müddet içinde gerçekleştirilebilir. Şayet azami bir müddet, tek bir maden veya rezerv türü için geçerli olan en uygun azami müddet temel alınarak konulmuşsa, bu müddet, başka bir rezerv türü yönünden daha kısa veya daha uzun gelebilir.

Her jeolojik durum, kendine özgü benzersiz bir takım arama ve işletme güçlükleri arz ederek, diğerlerinden farklılık gösterir. Madencilik sürecindeki aşamalar için bir uçtan diğer uca gereken müddet, bu nedenle, projeden projeye ciddi bir şekilde farklılaşabilir.

Süre limitlerinin öngöröldüğu hukuki yetki alanlarındaki politika belirleyicileri açısından düzenleme zorluğu, projenin çapı, hedeflenen maden türü ve

jeolojik değişkenlik gibi faktörleri dikkate alacak böylesi limitlerin nasıl ayarlanacağı noktasında ortaya çıkmaktadır. Hepsi olmasa da bazı hükümetler, bu zorluğu isabetli bir şekilde düzenlemişlerdir. Arama aşaması boyunca müddet ikilemine ilişkin yaklaşım örneklerine bir sonraki bölümde değinilecektir.

IV. ARAMA AŞAMASINDAKİ MÜDDET İKİLEMİNİ DÜZENLEYEN KANUNİ YAKLAŞIM ÖRNEKLERİ

A. *Ad Hoc* Arama Tahsis Süresi

Bazı hukuki yetki alanlarında, arama/işletme safhalarına ait süre, takdir yetkisiyle donatılan idarelerce, belirli bir duruma (*ad hoc* = fiili) ve başvurucuya uygun düşen bir uzunlukta, başlangıca ilişkin olarak olaydan olaya göre belirlenebilmektedir. Bu yaklaşım, maden sözleşmelerini temel alan hukuki yetki alanlarında yaygın bir şekilde kullanıldığı gibi, maden kanunları ile öngördükleri bir lisanslama/lisans rejimini esas alan kimi hukuki yetki alanlarında da kullanılmaktadır. Bu ikinci gruptakilerin uygulamalarına bir örnek olarak; 147 sayılı Malezya Maden Kanunu mad. 49(1) hükmü,

“metallerin ve madenlerin ... aranmasına ilişkin lisans alımları için ... Kurul Başkanlığınca uygun görülen süreler..., Kurul Başkanlığı (*Ruler in Council*) tarafından onanmakla Girişimci (*Collector*) bakımından kanuni süreler haline gelir.”¹² şeklinde olup, sürenin her bir arama lisansı için tekil bir şekilde belirlenmesini öngörmektedir.

Bu yaklaşım, esnekliğe imkân sağlamakla beraber, bir belirsizlik unsurunu da beraberinde getirmektedir. Aramayı yapan işletmeci, ruhsat kesilmesi işlemi öncesinde izin verilecek sürenin uzunluğunu belirleme yetkisine sahip bulunmamaktadır. Ayrıca, ruhsat verecek olan makam da, ruhsat ile verilecek süreyi belirlemede güçlük yaşayabilir.

B. Açık Uçlu veya Uzun Süreli Kullanım Hakkı Tahsisleri

Bazı hukuki yetki alanları, arama aşamasına kesin bir süre tahdidi getirmektedir. Bazıları da, sırf başlangıca ilişkin olarak on yıldan uzun bir müddete

---

¹² 147 sayılı Malezya Maden Kanunu mad. 49 (1).

imkan tanımaktadır. Bu hukuki yetki alanları, süre tahdidi dışında kalan kimi tedbirlerle üstlenilen işin zamanında ve devamlı bir şekilde yapılmasını temin etmektedirler. Bu tedbirlerden bazıları şunlardır: yıllık asgari iş vaadi, yıllık asgari iş vaadi tezyidi, arazi kira veya erişim ücretleri, arazi kira tezyidi, çalışma bölgesi terk programı, onaylanmış iş planı. Maden sektörüne ilişkin mevzuat ile benimsenen yaklaşıma göre, bu tedbirler; bir lisans veya kiranın maden hükümlerinde öngörülen tanzim edilme şartları kapsamında veya müzakereye dayalı bir maden sözleşmesi kapsamında, maden mevzuatı ile tanımlanabilmektedir. Yukarıdaki tedbirlerden birini veya birkaçını içeren açık uçlu veya uzun süreli arama öngören kullanım hakkı tahsis sistemi, hükümetin arama veya işletme faaliyetinin bir an önce gerçekleştirilmesi yolundaki arzusunun karşısında, büyük projelerin icaplarını uygun bir dengeye oturtmaktadır.

Alberta Maden Kanunu (Kanada), uzun süreli aramaya bir örnek teşkil etmektedir. Buradaki arama ruhsatları on yıllık bir süre boyunca arama haklarını temin etmektedir.¹³ Şayet hak sahibi kişi, işin ilerlemesine ilişkin minimum harcama icapları da dahil, kanunla öngörülen icapları karşılamazsa, ruhsatı sona erdirilebilir. Harcama miktarı, ruhsatın ilk iki yılı için K\$ 5/hektardan başlamakta ve son iki yıl için K\$ 15/hektara kadar yükselmektedir.¹⁴

Nova Scotia'da (Kanada), arama lisansları, yıllık şart ve icaplar -raporlama ve harcama gibi- karşılandığı sürece, belirsiz süreli olarak uzatılabilmektedir. Asgari harcama icabı ilk on yıl için maktu bir tutar olup, izleyen 11 ila 15 ncı yıllar için iki kata, sonraki her yıl için de ulaşılan rakamın iki katına çıkmaktadır.¹⁵

Bir diğer yaklaşım, imtiyazların (*concession*) birleştirilmesi usulüdür. Birleştirilmiş imtiyazların hamili olan kişi, imtiyazın ömrü boyunca, hem arama hem de işletme haklarını elde etmektedir. İmtiyazın ömrü sınırlı ya da açık uçlu olabilmektedir. “Ya kullanırsın ya da kaybedersin” yolundaki politika ile amaçlanan hedeflerin kullanışlı bir şekilde tutturulmasının oldukça zor olması nedeniyle, pek çok hükümet bu sistemi tercih etmektedir.

---

¹³ Mines and Minerals Act Metallic and Industrial Minerals Regulation, s. 12, Alberta.

¹⁴ *Ibid.*, 14 (1)

¹⁵ ‘A Guide to the Mineral Exploration in Nova Scotia’, Nova Scotia hükümeti tarafından yayımlanmış bila tarihli broşür, s. 5.

C. Belirlenmiş Tahsis Sürelerinin Uzatılması

Hükümetlerin arama dönemini kontrol etmek üzere kullandıkları en yaygın yaklaşımlardan biri, sonrasında bir uzatma veya yenileme işleminin yapılabileceği standart bir temel sürenin öngörülmesidir. Böylesi bir yenileme, ön şart niteliğindeki belirli icapların hamil tarafından karşılanması halinde ortaya çıkacak olan hakkın bir konusu olarak ya da idari makamın öngördüğü bir tedbir olarak söz konusu olabilir. Standart temel sürenin, maden mevzuatının bir hükmü ile ya da maden sözleşmesini esas alan bir model yoluyla öngörülmesi mümkündür. Uzatmalara ilişkin birkaç yaklaşım örneği aşağıda incelenmiştir.

1. Otomatik Yenileme Hakkı (Maden Mevzuatı Uyarınca)

Batı Avustralya'da başvuruçular, 200 hektarı geçmeyen sahalara için de arama lisanslarını alabilmektedirler. Yani ülkenin arama endüstrisinde bağımsız düşük bütçeli arayıcıların rollerini muhafaza edecek şekilde küçük ölçekli arama hakları da tanzim edilmektedir. Bu tür küçük ölçekli haklara ilişkin bir lisans süresi başlangıçta iki yıl olup, lisans sahibinin süre boyunca Kanunun öngördüğü icapları yerine getirmesi ve lisanstaki şartları tam olarak karşılaması durumunda, lisans Bakanlıkça iki yıllık sürelerle uzatılmaktadır.¹⁶

Newfoundland ve Labrador Maden Kanunları, lisans sahiplerine beş yıllık inhisari başlangıç süreleri tanımakta¹⁷ ve uzatma konusunu şöyle düzenlemektedirler:

"Lisansının süresini uzatmak zorunda olan lisans hamilinin talebi üzerine ... lisans süresi beş yılı aşmamak şartıyla uzatılabilir, ancak bu temditler en fazla üç defa ile sınırlı olmak üzere yapılabilir..."

"... lisansın geçerliliği boyunca lisansa ilişkin tüm kayıt, hüküm ve şartlar yerine getirilmedikçe, ilgili makamın işin değerlendirilmesine ilişkin raporu dosyaya girmedikçe ve [Kanuna ekli cetvelde gösterilen yıllık asgari harcama tutarları] ilgili harcama hesabına yatırılmadıkça, lisans sahibine ait lisansın süresi uzatılmaz..."¹⁸

---

¹⁶ Mining Act 1978, s. 45, Western Australia.

¹⁷ Mineral Act, s. 23(1), Newfoundland ve Labrador.

¹⁸ *Ibid.*, s. 28.

Bu yaklaşım, belirtilen şartlarını karşılayan ruhsat hamilinin aramaya ilişkin tahsis hakkını güvenli bir şekilde elinde bulundurmasına imkân sağlamaktadır.

2. Takdiri Uzatma (Maden Mevzuatı Uyarınca)

Batı Avustralya Maden Kanunu ihtiyari uzatmaya tipik bir örnek oluşturmaktadır.¹⁹ Kanun çerçevesinde verilen bir arama lisansı, yukarıda belirtilen Batı Avustralya küçük ölçekli arama lisanslarından farklı olarak, hamiline başlangıçta beş yıllık bir tahsis süresi temin etmekte ve bu süre “olağandışı sebeplerle” bir yıllık ilave süre veya sürelerle uzatılmaktadır. Böylesi bir uzatma talep edildiğinde, hamil tarafından, bitirilmiş işlerin bir özeti, uzatma süresinde tasarlanan işler ve istisnai hallere ilişkin detaylı bir raporun sunulması gerekmektedir.

Lisans sahibinin kontrolü dışındaki faktörlerden kaynaklanan gecikmeler, araziye erişim hakkının elde edilmesinde yaşanan problemler, beklenmeyen hava koşulları, uzak ve zor arazi şartları, derin kum gibi beklenmeyen teknik sorunlar, vb. gibi olağandışı şartların varlığı halinde, uzatma süresi verilmektedir.²⁰

Bir arama lisansı altında izin verilen maksimum saha miktarı 200 m² (sahaya göre kurallı olarak küçülebilir) olmakla beraber, bir şirketin bitişik sahaların arama lisanslarına da sahip olması konusunda bir yasaklama veya bunların sayısı bakımından bir üst limit bulunmamaktadır.

Batı Avustralya’da olduğu gibi, modern maden kanunlarının pek çoğunda, biri büyük ölçekli arama girişimleri için söz konusu olan ve biri de küçük ölçekli arama faaliyetleri için kullanılan olmak üzere, iki tür arama lisansına rastlamak mümkündür. Pek çok örnekte, birinci lisans türünün, ikincisine oranla, önemli miktarda daha uzun bir müddet sağladığı görülmektedir.

3. Takdiri Uzatma (Tip Sözleşme Uyarınca)

Dördüncü nesil Endonezya İşletme Sözleşmesi (Indonesian Contract of Work) (COW)²¹, sözleşmesel ön tanımlı tip başlangıç müddetleri temin etmek-

---

¹⁹ Mining Act 1978, s. 61, Western Australia.

²⁰ Batı Avustralya’daki arama lisanslarının uzatılması konusundaki bir tartışma için *bkz.* Hunt, 1993, s. 84.

²¹ *Yaklaşık* 1992.

te, ancak bu müddetler hükümet tarafından takdiren uzatılabilmektedir.

“İşletme Döneminin başlaması, sözleşmeye konu saha için kabul edilen Genel Arama Döneminin başlangıcından itibaren, sekiz (8) yıldan (veya bu sözleşmede belirtilen müteakip safhaların tamamlanması için Bakanlıkça verilebilecek uzatmalarla ortaya çıkan daha uzun süreden) fazla geciktirilemez.”²²

Endonezya İşletme Sözleşmesi, gebelik müddeti boyunca dört adet süre tahdidi öngörmektedir:

Genel arama dönemi	: 1.5 yıl (sözleşmenin imzalanmasından itibaren)
Arama/keşif dönemi	: 3 yıl
Fizibilite ve etüt dönemi	: 1 yıl (uzatma mümkün)
Kuruluş dönemi	: 3 yıl (uzatma mümkün)
Uzatmasız Toplam	: 8.5 yıl

Bir arazideki maden arama faaliyeti olgunlaştııa, mesela maden cevherinin giderek kıtlaşan yüzey örtüsü altında odaklanılan yerden uzaklaşarak maden kalitesini düşüren alüvyonlu tabakaların altına saklanması gibi bir durumda, ekonomik yatırımın gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan süre uzayabilir. Endonezya’da hükümet, daha uzun bir gebelik müddetini gerektiren hallerde, ihtiyaı karşılamaktadır.

Sekizinci nesil Endonezya İşletme Sözleşmesi, Endonezya hükümeti aşağıdaki zaman cetvelini öngörmektedir:

Genel arama dönemi	: 1 yıl + 1 yıl*
Arama/keşif dönemi	: 3 yıl + 2 yıl*
Fizibilite etüt dönemi	: 1 yıl + 1 yıl*
Kuruluş dönemi	: 3 yıl**
Uzatmasız Toplam	: 8 yıl
Uzatmalı Toplam	: 12 yıl

---

²² “Endonezya Cumhuriyeti Hkmeti ile X arasındaki İş Sözleşmesi” metninden, 8-3 *Raw Material Report* (1992), p. 30.

* iyi niyetin (*bona fide*) bulunması halinde, hükümetin takdir yetkisi çerçevesinde kural olarak uzatma mümkündür.

** uzatma sadece mücbir sebeplerin (*force majeure*) varlığı halinde mümkündür.

V. ÖZET VE ÖNERİLER

Birçok orta ve büyük ölçekli maden projesinin arama ve istikşafı, on yıldan fazla bir zaman istemektedir. Kısa arama ve istikşaf süreleri öngören maden mevzuat ve politikaları, büyük ölçekli arama ve maden yatırımlarını yıldırmaya sebep olabilir. Zira maden şirketleri; yer belirleme, ruhsatlama ve kurulma konularında, maden cevherini belirlemek daha zor bile olsa, şayet varsa, modern yaklaşım ile gerçekten de bağdaşan süre tahditlerinin öngörölmüş olduğu hukuki yetki alanlarında yatırım yapmayı tercih edebilirler.

Kısa arama ve istikşaf süreleri öngören mevzuat şartları, düzenleyici idari makamlara belki de büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Zira bu makamlar, kanun veya sözleşme tasarlandığı sırada aslen murat edilenin ötesine geçerek, sıklıkla tahsis sürelerini genişletecek yeni yollar icat etmek durumunda kalabilirler.

En büyük maden projeleri, maden şirketinin dâhili finans akışı yoluyla değil, ağırlıklı olarak harici finans kaynaklarına dayalı bir şekilde finanse edilmektedir. Böylesi bir finans sağlama, projeye finansman desteği sağlayan anlaşmalar çerçevesinde, borçların sendikasyonunu gerektirecek şekilde, çoğu kez karmaşık olabilir. Keşiften ve üretime kadar maden haklarına ilişkin tahsis sürelerinin iyi belirlenmediği veya belirli olsa bile gerçekçi olmayan kısa sürelerle belirli olduğu hallerde, finans sağlayıcılar, mali sözleşmelere ihtiyatlı yaklaşabilirler.²³

Mevcut maden cevherinin önceden bilindiği haller dışında, arama/istikşaf için öngörölmeleri gereken en uygun süreyi önceden tespit etmek zordur. Mesela, on yılı aşan bir gebelik müddeti isteyen ana metal projeleri söz konusu olduğunda hükümetler, hiç olmazsa arama boyunca, düzenleyici süre tahdit-

---

²³ Tinsley, 1995.

rini pratik ve yeterli olacak Şekilde uygulamak suretiyle, bir yaklaşım sergilemelidir.

Bu çalışmada, maden aramaları için Şirketlere sağlanan zaman miktarının tayininde izlenen iki temel yol, örneklerle gösterilmiŐtir: süre tahditleri (niceliksel tayin) ve ücretler (fiyat tayini). Bu satırların yazarına göre hükümetler, ya süre tahditlerine bađlanmıŐ bir yetkilendirme Şeklinde, ya da mali külfetlere bađlanmıŐ açık uçlu bir yetkilendirme Şeklinde, taliplilere seçme hakkı vermek suretiyle, ikili bir yaklaŐımı göz önünde bulundurmalıdır. Birinci seçenek, nispeten kısa bir süre için fakat yenileme imknı bulunacak Şekilde arama hakkı temin etmektedir. Bu seçenek, kk ölçekli aramalara oldukça uygun düŐmekte olup, fiyat tayinine dayalı sisteme nazaran hükümet tarafından uygulanması daha basittir. nermekte olduğumuz ikinci seçenek ise, Şirketi zaman bakımından baskı altına almayan bir sistem öngörmekte, fakat Şirketin aramaya konu birim alan üzerinden yıldıan yıla artan miktarlarda ödeme yapmasını gerektirmektedir. demelerin yükselme oranı, gelecekte maden çıkacağı umulan alanlardan kolayca vaz geçmeleri konusunda Şirketleri cesaretlendirecek derecede yüksek olmalıdır. Birim alan üzerinden asgari arama ödemesine gelen bir katı Şeklindeki yıllık artıŐ bu sonucu sağlayabilir. Birinci seçeneği tercih etmiŐ olan Şirketler, lüzumu halinde, ikinci seçeneğe dönebilir.

SEÇİLMİŐ BİBLİYOGRAFYA

Bastida, E., ‘A Review of the Concept of Security of Mineral Tenure: Issues Challenges’ online journal of the CEPMLP, <www.dundee.ac.uk/cep-journal/>, 2001.

Bomsel, O., Mining and Metallurgy Investment in the Third World (OEC-Do neva, 1990).

Eggert, R., Metallic Mineral Exploration - An Economic Analysis (Resource the Future, Washington DC, 1987).

Harries, K.J.C., *Mineral Agreements and Royalties* (Canadian Institute of Mini Metallurgy and Petroleum, 2003).

Harries, K.J.C., *Mining Exploration Agreements* (Centre for Resource Studies, Queen's University, Kingston Ontario, 1994).

Hollister, R., *Case Histories of Mineral Discoveries* (SME, Littleton Colorado, 1991).

Hunt, M., *Mining Law in Western Australia* (2nd edition, Federation Press, Sydney, 1993).

Mackenzie, B. and Woodall, R., *Mineral Exploration Economics: The Search for Base Metals in Australia and Canada* Working Paper No.40 (Centre for Resource Studies, Queen's University, Kingston Ontario, 1987).

Mikesell, R., *Foreign Investment in Mining Projects* (Oelgeschlager, Gunn & Cambridge MA, 1983).

Mikesell, R., *Foreign Investment in Copper Mining: Case Studies of Mines in and Papua New Guinea* (John Hopkins University Press, Baltimore, 1975).

Otto, J. and Cordes, J. *The Regulation of Mineral Enterprises: A Global Perspective on Economics, Law and Policy* (Rocky Mountain Mineral Law Foundation, Westminster CO, 2002).

Otto, J., 'Foreword: the Changing Regulatory Framework for Mining Ventures' 14-3 *Journal of Energy and Natural Resources Law* (1996), pp. 251-260.

Otto, J., *The Exploration and Mine Development Regulatory Time Dilemma* (Centre for Petroleum and Mineral Law and Policy Professional Paper PP15, Dunfermline Scotland, 1995).

Otto, J., 'A Global Survey of Mineral Company Investment Preferences', in *Mineral Investment Conditions in Selected Countries of the Asia-Pacific Region* (United Nations ST/ESCAP/1197, New York, 1992a).

Otto, J., 'Criteria for Assessing Mineral Investment Conditions' *Mineral Investment Conditions in Selected Countries of the Asia-Pacific Region* (United Nations ST/ESCAP/1197, New York, 1992b).

Pintz, W., *OK Tedi - Evolution of a Third World Mining Project* (Mining Journal, London, 1984).

Sillitoe, R., ‘Exploration and Discovery of Base -and Precious- Metal Deposits in the Circum-Pacific Region During the Last 25 Years’, *Special Issue 19 Society Resources Geology* (1995).

Smith, D., and Wells, L., *Negotiating Third World Mineral Agreements* (Ballinger, Cambridge MA, 1975).

Tinsley, R., ‘Evaluating the Fiscal Regime: A Bankers Perspective’, in Otto, J. (ed) *Taxation of Mineral Enterprises* (Graham and Trotman, London, UK, 1995), p. 85

Trocky, L., ‘The Role of Exploration in Iron and Copper Supply’ *12 Resources and hergy* (1990) 321-338.